

معرفی و ارزیابی کتاب

«قدرت نرم؛ فرهنگ و امنیت ۳»

فصلنامه مطالعات بسیج، سال یازدهم، شماره ۴۱ زمستان ۱۳۸۷

قدرت نرم؛ فرهنگ و امنیت، جلد سوم، به کوشش دکتر اصغر افتخاری، تهران، دانشگاه امام صادق(ع) و پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، ۱۳۸۷، ۴۸۵ صفحه.

این کتاب که حاوی مقالات ارسالی و ارائه شده در همایش «بسیج و قدرت نرم» است، در یک مقدمه و سه بخش و به همراه یک نتیجه گیری در انتهای آن تنظیم شده است. بخش اول که «فرهنگ، بسیج و قدرت نرم» نامگذاری شده، داری پنج فصل است. بخش دوم با عنوان «قدرت، بسیج و امنیت نرم» نیز دارای پنج فصل است. بخش سوم هم با پنج فصل تحت عنوان «دانش، بسیج و تولید قدرت نرم» نامگذاری شده است. نتیجه گیری کتاب با عنوان «الگوی بسیج در فضای فرهنگی» در فصلی جداگانه و در انتهای نیز چکیده فصول آمده است.

بررسی محتوایی

بخش اول کتاب «فرهنگ، بسیج و قدرت نرم» نام دارد. فصل اول این بخش با مقاله‌ای از دکتر اصغر افتخاری با عنوان «فرهنگی شدن امنیت؛ رویکردی نرم افزارانه» آغاز می‌شود. در این فصل، مؤلف به موضوع فرهنگی شدن مقوله امنیت پرداخته است. وی نخست تعاریف و مفاهیم امنیت عمومی را ذکر و آن را در حوزه‌های مختلف بحث کرده و سپس به مقوله فرهنگ و فرهنگی شدن پرداخته و هنجارهای فرهنگی را در

نسبت با امنیت عمومی به بحث گذاشته است. در انتهای مقاله نیز به چشم انداز مطالعات امنیت عمومی پرداخته و در نتیجه گیری بر نظریه ساختار گرایی و به دست دادن تصویری مقبول از امنیت عمومی تأکید کرده است.

فصل دوم به فرهنگی شدن سیاست خارجی با رویکردی نرم افزارانه توسط دکتر روح الله احمد زاده و محمد صادق اسماعیلی اختصاص یافته است. در این مقاله، مؤلفان به تعاریف فرهنگ پرداخته و از بنیان‌شناسی فرهنگی بحث کرده‌اند. موضوع ماهیت روابط بین‌الملل و فرهنگ در آن در سطوح شکل‌گرایی، آرمان‌گرایی، واقع‌گرایی، سازه‌انگاری به بحث کشیده شده، قدرت نرم نسبت به این مفاهیم مورد بحث قرار گرفته است. در نتیجه‌گیری نیز مؤلفان به بسیج و تعامل آن با فرهنگی شدن سیاست خارجی در نسبت با قدرت نرم پرداخته‌اند.

فصل سوم، مقاله‌ای با عنوان «فرهنگ و تفکر بسیجی و قدرت نرم» نوشته دکتر محمد باقر بابائی طلائی است که مؤلف تلاش می‌کند طی آن به این پرسش پاسخ دهد که بین فرهنگ و تفکر بسیجی با قدرت نرم چه ارتباط منطقی‌ای متصور است و چگونه می‌توان در مقابله با تهدیدهای نرم از این رابطه بهره برد. مؤلف، نخست به تعریف مفاهیم فرهنگ‌شناسی، قدرت‌شناسی و تهدیدشناسی پرداخته، سپس مقولاتی از قبیل تهدید نرم و ناتوی فرهنگی و تغییر مهره قدرت و تهدید را مطرح کند و در ادامه، مقوله تحول فرهنگی را در سطوح مختلف به بحث می‌کشد. در انتهای مقاله نیز به بسیج و فرهنگ و تفکر بسیجی و آسیب‌شناسی فرهنگ و تفکر بسیجی پرداخته و در موضوع نهادینه سازی فرهنگ بسیجی قلم زده است. سپس با بررسی رهیافتهای مختلف، از بحث خود نتیجه‌گیری می‌کند.

فصل چهارم این بخش مقاله‌ای است با نام «فرهنگ بسیجی و قدرت نرم» که نوشته کامییز ملائی است. فرهنگی‌شناسی اولین بحث مؤلف است. وی سپس با ترسیم نسبت قدرت سخت با بسیج و مفهوم فرهنگ در بسیج، به ابعاد نرم فرهنگ و قدرت در بسیج می‌پردازد. در بحث بسیج و مدل انسجام ملی نیز نویسنده می‌کوشد از دیدگاه جامعه

شناختی، مدل انسجام ملی را در بسیج به بحث گذارد. در نتیجه گیری نیز تلاش می کند با جمع کردن ابعاد نظری متفاوت نظریه های جامعه شناختی، وضعیت بسیج و انسجام ملی را در ابعاد گوناگون توضیح دهد.

فصل پنجم که آخرین فصل بخش اول است عنوان «فرهنگ بسیجی و نظام تصویر سازی آینده نگرانه از منظر قدرت نرم» را با خود دارد که نوشته دکتر غلامرضا گودرزی است. نویسنده، بحث از قدرت نرم و قدرت نرم در جهان معاصر و قدرت نرم از منظر تصویر سازی آینده نگرانه را بر یکدیگر مترتب کرده و سپس به تفکر بسیجی و قدرت نرم پرداخته است. مدل مفهوم نیل به مرجعیت علمی را به عنوان محور بحث برگزیده و در انتها مدلی را برای تصویر و تصمیم استراتژیک و نسبت و تعامل میان تفکر بسیجی و تصویر سازی آینده نگرانه ترسیم کرده است.

فصل ششم و نخستین فصل از بخش دوم که به موضوع قدرت، بسیج و امنیت نرم اختصاص دارد، عنوان «قدرت و امنیت نرم در نظام جهانی با تأکید بر نقش و جایگاه بسیج» را با خود دارد که نوشته دکتر حسین پور احمدی است. پس از ذکر نقدهای انقلاب اسلامی، عرصه ظهور بسیج در عرصه جهانی شدن، مطلع بحث این فصل است. مبانی قدرت و امنیت نرم و منابع تهدیدهای نوین و تولید علم و فن آوری های نوین جلوه مهم قدرت و امنیت نرم از بحثهای اصلی است. رشد شبکه های اطلاعاتی و ارتباطاتی و تکنولوژی های نوین و انقلاب اطلاعاتی از جلوه های نوین اطلاعات و فن آوری های نوین است. امنیت نرم و مشروعیت سیاسی و اجتماعی و نتیجه گیری، خاتمه بخش این بحث است.

فصل هفتم کتاب، «بسیج و تولید امنیت نرم» نوشته دکتر ابراهیم متقی است. پس از مقدمه نویسنده، سازمانهای تولید کننده امنیت نرم افزاری، تولید انسجام اجتماعی، تحرک اجتماعی، فعال سازی نیروهای اجتماعی از بحثهای اصلی این فصل است. همچنین بسیج و کارکرد آن در مدیریت تهدیدهای امنیتی در سطوح بسیج تبلیغات رسانه ای، کنترل و فرماندهی اجتماعی، جذاب سازی فرهنگی بومی و زمینه سازی برای

باز تولید هنجارهای بومی بحثهای جدی این فصل است. در نتیجه گیری، ایجاد امنیت توسط سازمانهای مختلف و از جمله نیروی مقاومت بسیج در نسبت با مفاهیم پیش گفته خاتمه بخش این فصل است.

فصل هشتم «بسیج و مدیریت قدرت نرم؛ رویکردی سیستماتیک» نام دارد که توسط سیامک باقری نوشته شده است. پس از ذکر مقدمه، نویسنده از چارچوب تحلیلی - مفهومی و مفهوم قدرت نرم و ویژگی های آن بحث می کند. در اواسط مقاله، رویکرد و سیستمی مورد بحث قرار می گیرد که در آن از عناصر، محیط، روابط، تعادل و مرزهای سیستم بحث می شود. ظرفیت و کارکردهای بسیج و نقش مورد انتظار از بسیج نیز مورد بحث است. نویسنده، مدیریت قدرت نرم را براساس نظریه سیستمی و بر مبنای کارکردهای بسیج در کل سیستم به بحث کشیده است. مدیریت در سیستمی که خود مرگی است از اجزا و ارکان در بخشهای فرایند تبدیل، بازخوردها و مدیریت قدرت نرم بر مبنای کارکرد بسیج در خرده سیستمها، از بحثهای نویسنده است. در انتها، از مدیریت قدرت نرم در حوزه دفاعی امنیتی و نقش و کارکرد بسیج در خرده سیستمها سخن گفته شده و با نگرش سیستمی در نتیجه گیری مورد بحث قرار گرفته است.

فصل نهم که مقاله ای است به قلم آقای رضا حسن پور پوریان، «بسیج و کاربرد قدرت نرم در دوران هشت سال دفاع مقدس» نام دارد. نویسنده پس از ذکر مقدمه، به مبادی و مفاهیم پرداخته است؛ دفاع مقدس، ایثار و شهادت، هویت ملی و قدرت نرم در این مقوله مورد بحث قرار گرفته اند. تحلیل آماری فرهنگ شهادت و جایگاه شهدای بسیج و تحلیل فضای مشارکت اجتماعی و سرانجام تحلیل «انسجام ملی» به مثابه منبع قدرت نرم، عناوین اصلی بحثهای نویسنده را شکل می دهند. در ادامه، عناصر و مؤلفه های شکل دهنده تفکر بسیجی؛ یعنی فرهنگ ایثار و شهادت، مفهوم ایران زمین، کیفیت رهبری نظام و روحیه و منش ملی، غرور ملی، آرمان سازی و توانمندی مورد بحث قرار می گیرند و مقاله با نتیجه گیری نویسنده به پایان می رسد.

فصل دهم که آخرین فصل بخش دوم است، «بسیج، شناخت و مدیریت تهدیدهای نرم» نام دارد و نوشته محمد رضا شعبانی و عبدالله هندیانی است. پس از ذکر مقدمه، مفاهیم امنیتی، گفتمانهای امنیتی، ابعاد نرم افزارانه و سخت افزارانه تهدید، انواع تهدیدهای مدیریت و تهدیدهای نرم از بحثهای نخستین است. در بحث دوم که به بسیج و ویژگی‌ها و قابلیت‌های آن اختصاص دارد، جایگاه و اهمیت بسیج، ظرفیت‌سازی بسیج، انواع مشارکتهای بسیج از بحثهای اصلی آن است. موضوع مدیریت تهدید نرم در بسیج، بررسی موردی تهدید نرم و نقش بسیج در این نوع از مدیریت و نتیجه‌گیری از آنها، موضوعات پایانی این فصل می‌باشند.

بخش سوم کتاب عنوان «بسیج و تولید قدرت نرم» را دارد. فصل اول این بخش؛ یعنی **فصل یازدهم** با عنوان «نقش بسیج در تولید و توسعه قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران» نوشته ناصر جمالزاده است. پس از ذکر مقدمه، بسیج‌شناسی و قدرت‌شناسی مورد بحث قرار می‌گیرند. تشیع به مثابه تولیدکننده قدرت نرم به طور مفصل مورد بحث قرار گرفته است. چالشها و راهکارهای پیش روی توسعه نرم افزاری بسیج به بحث گذاشته شده، ضعفها و کاستی‌ها به بحث کشیده می‌شود. در نتیجه‌گیری نیز راهکارها و توصیه‌های مورد نظر ارائه شده است.

فصل دوازدهم با عنوان «نقش بسیج در تولید امنیت نرم» نوشته سیده مطهره حسینی است. نویسنده پس از ذکر مقدمه، بحث شناخت قدرت نرم را در گفتمانهای مختلف ارائه می‌کند. دومین موضوع، منابع قدرت نرم است و بسیج و امنیت نرم موضوع سوم است. در موضوع سوم، نویسنده با تشریح شکلی و مدلی این بحث، از تعامل مفاهیم گوناگون سخن می‌گوید. فرصتها و چالشها موضوع چهارمی است که مورد بحث قرار گرفته و نویسنده این مفاهیم را در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی مورد بحث قرار داده است. در نتیجه‌گیری نیز نویسنده به بسیج به عنوان بزرگ‌ترین نیروی فعال مردمی اشاره کرده و از ظرفیت بسیج علاوه بر عرصه داخلی در عرصه بین‌المللی نیز بحث شده است.

فصل سیزدهم به موضوع «بسیج و ژئوپلیتیک اطلاعات» اختصاص یافته که توسط دکتر محمد رضا حافظ نیا و مصطفی قادری حاجت و رضا ملا حسینی اردکانی نوشته شده است. پس از ذکر مقدمه، بحث از مفاهیم صورت گرفته است؛ مفاهیمی همچون: اطلاعات، دانش، قدرت و ژئوپلیتیک اطلاعات، در تشریح‌های گوناگون شکلی مورد بحث قرار گرفته‌اند. مدل مفهومی ژئوپلیتیک اطلاعات که به طور تفصیلی مورد بحث قرار گرفته، در اجزا و ارکان گوناگون ترسیم شده است. بسیج و تولید علم و فن آوری و توانمندی‌های علمی پژوهشی در بین رده‌های اقشاری بسیج و بسیج دانشجویی در کشور با آمار و ارقام و نسبت به پراکندگی جغرافیایی با محمل اطلاعات بحث می‌شود. در نتیجه گیری نیز «دانایی» که از منابع اصلی قدرت آفرین در عصر اطلاعات است، محور قرار گرفته و بحث به پایان می‌رسد.

فصل چهاردهم عنوان «فن آوری اطلاعات و تولید قدرت نرم» را با خود دارد و اثر دکتر رضا کلهر است. مؤلف پس از ذکر مقدمه، مفهوم قدرت نرم را به طور مبسوطی مورد بحث قرار می‌دهد. سپس به موضوع فن آوری اطلاعات و زوایای آن می‌پردازد. مدیریت قدرت نرم نیز بحث دیگری است که از لحاظ ماهیت شناسی مورد بررسی قرار گرفته است. ویژگی‌های فن آوری اطلاعات در عصر مدیریت، ویژگی ارتباطاتی فن آوری اطلاعات در چارچوب تعامل، ویژگی هویت بخشی فن آوری اطلاعات مورد بحث قرار گرفته است. تأثیر و تأثر فن آوری اطلاعات و مدیریت قدرت نرم بر یکدیگر نیز مورد بررسی قرار گرفته و در نتیجه گیری نیز بر تأثیر فن آوری اطلاعات و مدیریت قدرت نرم با تأکید بر بسیج به عنوان سرمایه اجتماعی تمرکز شده است.

فصل پانزدهم به عنوان آخرین فصل بخش سوم، به موضوع «تحلیل و شناخت فن آوری‌های نرم؛ به عنوان زمینه جنبش نرم افزاری» اختصاص یافته و نوشته دکتر رضا حسنوی است. پس از ذکر مقدمه، نویسنده از فن آوری نرم آغاز می‌کند و ویژگی‌های فن آوری نرم، تفاوت‌های فن آوری نرم و فن آوری سخت و دسته‌بندی‌های فن آوری‌های نرم در سطوح منابع دانش، زمینه‌های کاربردی در مقوله‌های گوناگون مورد بحث و

بررسی قرار می‌دهد. در نتیجه گیری نیز به تمایزهای میان فن‌آوری‌های نرم و سخت پرداخته و زمینه آن برای جنبش نرم‌افزاری به نتیجه می‌رسد.

نتیجه گیری مطالب بخشهای مختلف کتاب در **فصل شانزدهم** که آخرین فصل کتاب است با عنوان «بسیج؛ رهیافت عملی بنیاد امنیت ملی بر پایه قدرت نرم» توسط مجتبی عطارزاده نگارش شده است. وی پس از ذکر مقدمه، نخست به موضوع خاستگاه نظری بنیاد امنیت بر پایه قدرت نرم پرداخته است. وی بلافاصله پس از مقدمه به موضوع ناپایدار و ناکارآمدی امنیت حاصل از اجبار می‌پردازد. «درونی شدن نظم، ضامن امنیت پایدار با نگرشی به دیدگاههای جامعه شناختی برخی از جامعه‌شناسان» بخش دیگری از مباحث را رقم می‌زند. در بحث چهارم، «بسیج به عنوان نماد امنیت مبتنی بر قدرت نرم با تأکید بر سخنان امام خمینی(ره)» از بخشهای اساسی این فصل است. احساس شخصیت به عنوان پیش شرط کارآمدی به بحثهای روانشناختی شخصیتی به عنوان یک پیش شرط برای کارآمدی پرداخته است و این بُعد از مباحث روانشناختی با تکیه بر ماهیت بسیج مورد بحث قرار گرفته است. برای تقویت کارآمدی، «احساس مشارکت» که به نحوی به شیوه شکل‌گیری بسیج و رفتار و کارکرد آن باز می‌گردد، به بحث کشیده شده است. در نتیجه گیری نیز فرایند انقلاب اسلامی و شکل‌گیری بسیج و طراحی نهاد بسیج مستضعفین از سوی امام(ره) با تأکید بر بحثهای صورت گرفته به عنوان رهیافتی عملی برای بنیاد امنیت ملی بر پایه قدرت نرم ترسیم شده است.